

Værfts - Magazinet

Nr. 2

Juni 2004

3. årgang

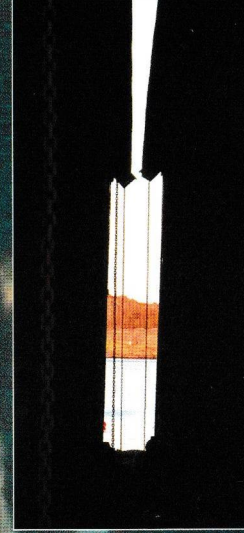
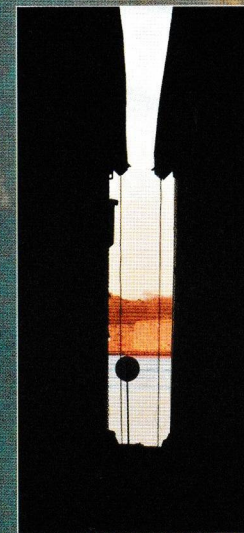
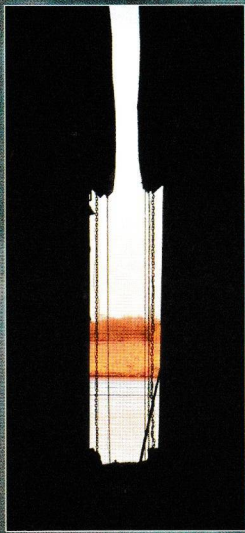
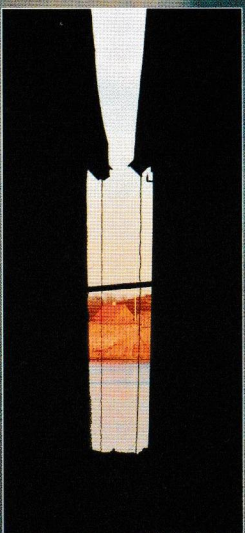
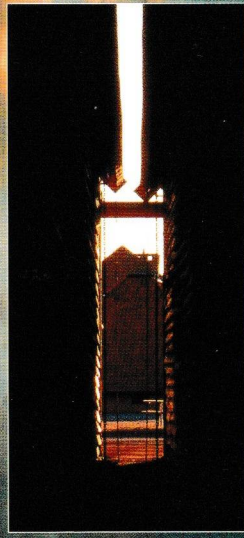
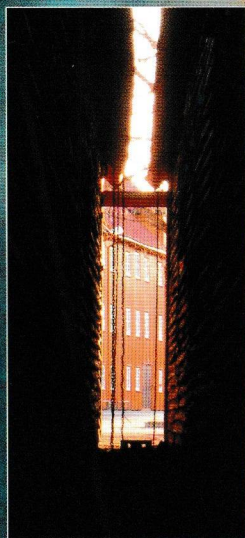
Utgitt av

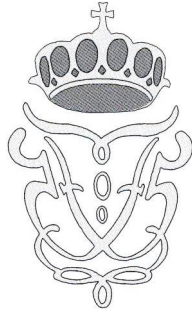
Fredriksvern Verfts Venner

1765

Mellom veden på Fredriksvern verft

Fredriksvern Verfts Venner

Innhold:

Formanden har ordet	4
En Mordres sørgmodige vise	5
Hilsen fra kullet 1953–54	6
«Soldatenheim Stavern» 1942–2004	7
Fotograf Svenn Dvergastein	18
Kadettminner 1900 - Del IV	19
Flytting av LBAS til Værnes	22
Kadettene kom sjøveien	25
«Spreng-Granaten»	26
D/S Jonia	28

Foto forside:

Soldathjemmet i mai 2004. Foto: Svenn Dvergastein

Foto tittelblad:

«Soldatenheim Stavern» i mai 1942.

Foto: Rune Sørli's fotosamling.

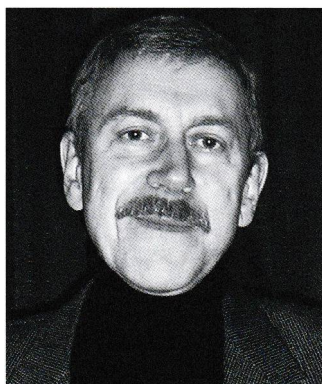
I redaksjonen:

RUNE SØRLIE	Redaktør
YNGVE RAKKE	Fotograf
MARIANNE SØRLIE	Fotograf/medarbeider
SVENN DVERGASTEIN	Fotograf

Medarbeidere dette nummer:

Per Inge Olsen, Arne Hill Jensen

Formanden har ordet

Sommeren står for døren og for oss i venneforeningen betyr det en travel tid. Allerede nå har mange reiseselskaper og grupper besøkt verftet og gjennom hele sommerferien vil vi, som i fjor, ha faste omvisninger 2 dager i uka.

Museet vil i tillegg ha åpent onsdag og søndag. Som tidligere år vil det foregå ulike kulturaktiviteter i mange av bygningene og på selve verftsområdet. Programmet er mer omfattende og variert enn noen gang. Vi vil gi honnør til Forsvarsbygg som legger forholdene til rette for slike aktiviteter og at det skjer innenfor en etisk ramme som er festningsverket verdig. Siden forrige Værftsmagazin har vi avholdt vårt årsmøte. Styrets sammensetning for kommende år ble følgende:

Per Inge Olsen, leder
Hans Chr. Kjeldsen, nestleder
Kirsten Korsdal, sekretær
Bjørn Huse, kasserer
Arnfinn Malme, styremedlem
Mette Tangen Snildal, styremedlem
Hans Støvern, varamedlem
Roger Staurseth, varamedlem
Bjørn Eirik Bergland, varamedlem
Elisabeth Tombre, varamedlem

Foreningens økonomi er god og vi har hatt en meget positiv vekst i medlemsmassen. Sommeren er ikke bare en travel tid på kultursektoren, men den del av året hvor utvendig vedlikehold av bygninger og anlegg skal foretas.

I år fullføres utvendig oppgradering av Kadettbrakka og man er i gang med å skifte råttent reisverk i Sjaluppskuret ut mot kanalen. Arbeidene på Sjaluppskuret utføres av Forsvarsbyggs egne håndverkere. Det er en krevende jobb hvor man skifter ut deler av bæresøylene og legger inn nye eikeelementer. På vedlikeholdsplanen står også maling av gjerdet rundt hagen til Kommandantboligen og behandling av hagehus i samme hage.

Vinduene i Vinkelbrakka har allerede fått et strøk maling både ute og inne.

Arbeidene med mønstringsboden i Hovedvakta nærmer seg nå avslutning. Det blir et flott rom restaurert etter antikvariske prinsipper. Mye av arbeidet er utført av Øyvind Arnesen som virkelig har lagt sin sjel i dette.

Det er videre planer om ytterligere rehabilitering av Galeiskurene, men her er finansieringen foreløpig ikke klar.

Vi er særdeles godt fornøyd med at Forsvarsbygg nå er i gang med å pusse opp vårt nye utstillingslokale i Kadettbrakka. Det betyr at vi rett over sommerferien kan starte arbeidet med å sette opp en ny utstilling.

På overordnet nivå arbeides det med en samlet plan for nasjonale festningsverk. Dette vil være et viktig dokument for de beslutninger som skal fattes av bevilgende myndigheter og setter fokus på behov for vedlikehold og utviklingsmidler m.m. Planen forventes ferdig i løpet av sommeren.

Arbeidet med den lokale verneplanen for Fredriksvern verft er tatt opp igjen og er forhåpentligvis også snart klar.

En gledelig nyhet er at vi nå har opprettet vår egen hjemmeside. Dette er viktig i arbeidet med å formidle informasjon om verftet og om venneforeningen. Du finner oss under adressen www.fvv.stavern.no. Foreløpig har vi ikke fått lagt inn så mye informasjon, men det kommer mere etter hvert.

Jeg nevnte innledningsvis at det vil bli en aktiv og variert kultursommer på verftet. Et innslag vil jeg nevne spesielt. 7. juli besøker Kongelig Norske Marines Musikkorps, bedre kjent under navnet Marinemusikken, verftet. Korpset holder en konsert foran Kommandantboligen kl 1800. Som sikkert alle vet har regjeringen foreslått å nedlegge Marinemusikken, men i det denne lederen skrives ser det ut som det er politisk flertall for at den skal beholdes. Det tror jeg mange med meg er glade for. Det var jo her ved Fredriksvern verft korpset ble opprettet i 1820 og her virket det i ca 30 år. Riktig nok ble også Marinemusikken flyttet til Horten sammen med den øvrige marinevirksomheten, men den har fortsatt en plass i manges hjerter. Når dette leses har Stortinget fattet sin beslutning, forhåpentligvis et vedtak som betyr at vi får se korpset igjen her i Stavern mange ganger i årene som kommer.

Da gjenstår det for meg å ønske alle våre medlemmer og lesere av Værftsmagazinet

En riktig god sommer!

Per Inge Olsen

En Morders sørgmodige vise

Denne lille visa ble til når Ola Folahefte ble henrettet ved halshugging i Fredriksværn den 12 oktober 1816.

Det var i 1816 at Ola Folahefte og Signe Brattrud i Eidsborg drepte Signes mann, Tarjei. Mistanken falt snart på de skyldige, som ble arrestert. De tilstod dermed drapet, og begge fikk de sine dommer. Signe ble dømt til livsvarig tvangsarbeide, mens Ola ble dømt til døden. Henrettelsen skulle foregå ved halshugging på retterplassen i Fredriksværn – (Kaken).

Dato ble fastsatt til 12 oktober, og skulle være til offentlig skue. I den tiden Ola Folahefte satt og ventet på at dommen skulle bli fullbyrdet, skrev han ned en vise. Melodien til visa, kjennes dessverre ikke.

FOLAHEFTVISA

Jeg reiste til Brattrud og satte mig ned,
en sommerslått der at forrette.
Konen på garden hun blev mig tilpass,
med hende jeg kunde bedrive
al kjødelig skam,
som manden fornåm,
og det ventelig hannem fortryde.

Så gik jeg og konen og tænkte med flid,
hvor manden skulde bringes avdage.
Det var ikke længe før den gjerning var gjort,
og livet av hannem var taget.
På ynkelig vis,
med øks og med kniv
vi hans lig til en elv monne drage.

Men da denne gruelig gjerning var gjort,
Samvittighetsstemmen så lyder.
Som torden fra skyen med lynild går bort,
så blev våre hjerter vel bange.
Vi fandt da vel på,
det samtlige råd,
vår gjerning forsiktig at dølge.

Tre uger derefter mistenkte vi blev,
da manden var borte for alle.
Forhør blev anrettet, og konen tilstod,
i fængsel og jern blev vi satte.
Der var ingen råd,
vi måtte tilstå,
det nyttet ei længer at dølge.

Ja, dommen er falden, og ed er udført;
mitt hoved for øksen skal springe.
Og konen på tukthuset ende sitt liv,
så kommer våre gjerninger onde.
Med en tilbørlig straff
så vises Guds magt,
når synden ei længer kan dølges.

Hav takk kjære fader, hav takk for hver stund,
du gav mig til klæder og føde.
Takk siges av hjertet og inderste grund,
for din oppfostrings umage.
Fortryd ei mer på,
jeg slog dig titt blå,
det monne jeg sorgfuldt fortryde.

Hav takk kjære moder, hav takk for hver gang,
jeg died ditt bryst til min føde.
Men grue må du dig, som fødte slig en søn,
som ender så slett sine dage.
Jeg skriver ei her,
hvad du har mig lært,
bed Gud dig til nåde vil tage.

Farvel kjære søsken, lev vel udi Gud,
nå må jeg fra verden bortdrage.
Sky ondskab og udyd, kom stedse i hu,
min vandel og store ulykke.
Bed godt for min sjel,
søg så eders vel,
og så eders evige lykke.

Guds gjerninger store og forunderlige verk,
kan ingen på jorden udgrunde.
Vi mennesker skjuler sin ondskab med,
men kunde det dog ingenlunde.
Det siges må frem,
deres gjerninger slem,
når Gud på samvittighed krever.

Jeg fattige fange nå sidde må her.
Jeg tænkte min ondskab at skjule.
Man vilde nu skjule sin onde uferd,
men kunde det slet ingenlunde.
Jeg skrive vil her,
hvad jeg haver lært,
til skræk og advarsel for andre.

Hilsen fra kullet 1953 -54

Befalsskolen for luftvernartilleriet (BSLVA)

En varm julidag 1953 gikk vi spent inn i leiren i Stavern. Det første som møtte oss var en bro-lende sersjant. Da lurte nok mange av de mer enn 200 aspirantene på hvordan dette skulle gå.

Og en tøff tid ble det. Tidlig opp, lang joggetur før frokost og et bad i sjøen. Så startet dagen med kurs og øvelser. All forflytning utendørs forgikk i springmarsj.

Etter aspirantperioden var vi halvert til 99 befalskole-elever. Nå fikk vi mer tid til å utforske omgivelsene og alle mulighetene som var i Stavern. Vi oppdaget Skråvika, søsterhjemmet og mange andre interessante steder for unge gutter. Og vi svermet rundt Minnehallen i måneskinn. Det var en deilig tid. Vi ble flinke til å marsjere for vi hadde nesten daglig sluttet orden. Det smalt skikkelig i brosteinene når vi gjorde høyre om, venstre om eller helt om marsj. Dagene gikk med kurs, undervisning og øvelser. Vi var på vinterkurs på Rauland og lå i telt ved Møsvannsdammen i -24 grader Celsius. Vi var på manøver i Vassfaret og opplevde den totale solformørkelsen i 1954. Etter det var vi på sprengningskurs på Hvalsmoen med påfølgende festligheter i Hønefoss. Det ble minner for livet.

Vi husker de varme sommerdagene og de lyse vårkvel-dene i Stavern. Vi husker vinteren med sludd og regn, da det var best å være innendørs. Vi husker de gamle husene i gul okerfarge. Staverngul er blitt et begrep i farger. Selv om

det nå er 50 år siden, kan vi fortsatt kalle fram minner om det vi opplevde det året vi var der. En dag i juni 1954 var vi 79 unge menn som fikk vitnemål for bestått befalskole og sersjants grad. Så startet vi på en ny fase i våre unge liv.

Flere av oss har vendt tilbake for å bosette seg fast etter en karriere i Forsvaret. De klarte aldri helt å komme bort fra Stavern. Det forstår vi andre godt. Vi kom til Stavern som unge gutter, og vi reiste derfra som unge menn!

Vi takker for alle gode minner, og ønsker Stavern lykke til videre!

”Soldatenheim Stavern” 1942 - 2004

Av Rune Sørлие

Fra åpningen av Soldatenheim Stavern den 17. mai 1942. Foto: Rune Sørliens fotosamling.

Soldathjemmet, eller rettere sakt ”Soldatenheim Stavern”, er vel for de aller fleste kjent som byens kommunale kino. Det var her vi ”snørrungene” sto på tåpissene ved billettluken - la all verdens basstone i stemmen - og ba om billett til voksen forestillingen – men som regel til ingen nytte.

Men bygningen har nok en annen historie å by på. Bygningen var nemlig en storslått gave fra det tyske folk – det vil si fra folket i Sudetenland, men ikke til Stavern og dets befolkning, men til det tyske ”herrefolket”.

Da jeg i dag rusler rundt ute på Soldathjemmet en maidag i 2004, slår det meg at det er egentlig litt rart at denne bygningen har overlevet uten noen større bygningsmessige arbeider. Riktignok er det foretatt en del oppgraderinger innendørs, likeså er det flyttet på et og annet vindu og dør, men ellers står bygningen der slik den en gang ble anlagt.

Mange steder finnes den originale malingen under et tynt overstrøk, mens den andre steder fremstår stedvis i sin opprinnelige farge.

Særlig er deler av kjelleren inntakt. Her finnes ennå mange ting som vitner om bygningens første ”eiere”.

Navner og feldpostnummer er blitt skrevet inn på vegger, mens en og annen primitiv tegning bærer tydelige tegn på at det var menn som bygningen huset.

Spennende er også kjellerens alle bjelker med mål og stedangivelser, som for eksempel: *Bjelke fløy vest*.

Men la oss gå litt tilbake i tiden – til den gang tomten ennå lå der som en del av Skråvikas øvre område – mot stien, som var restene etter steinbruddvirksomheten fra Minnehallens anleggsperiode. Her fantes også mange revehier, og stedet var nok litt ”fryktet” av den grunn – det var nok langt tryggere å ta ”kjærlighetsstien” ned til Skråvika fra Kakenområdet.

Men våren 1941 blir revene bortvist fra stedet – da var det andre ”rever” som skulle anlegge sitt hi akkurat der. Et stort anleggsarbeide tok til – og norske firma fikk i oppdrag å oppføre selveste ”Soldatenheim-Stavern”, en bygning som skulle symbolisere den tyske riksørnen i

Fra åpningsfesten i Storsalen 17. mai 1942. Foto: Rune Sørli's fotosamling.

flygestilling – sett fra luften vel og merke. Det var bl.a. entreprenørfirmaet Mølbach Ingeniørkontor A/S med kontorer på Karl Johansgate, og som fikk hovedoppgaven med bygningen.

Da det gjelder selve bakgrunnen til historien om bygningen, så vil nok dette referatet som sto å lese i Aftenposten 18. mai 1942 gi et godt innblikk i saken:

Tysk soldathjem innviet i Stavern

Det er en gave fra Sudetenland og ligger mellom Minnehallen og Kysthospitalet.

Et flott bygg som nærmest blir et rekreasjonssted for offiserer og soldater.

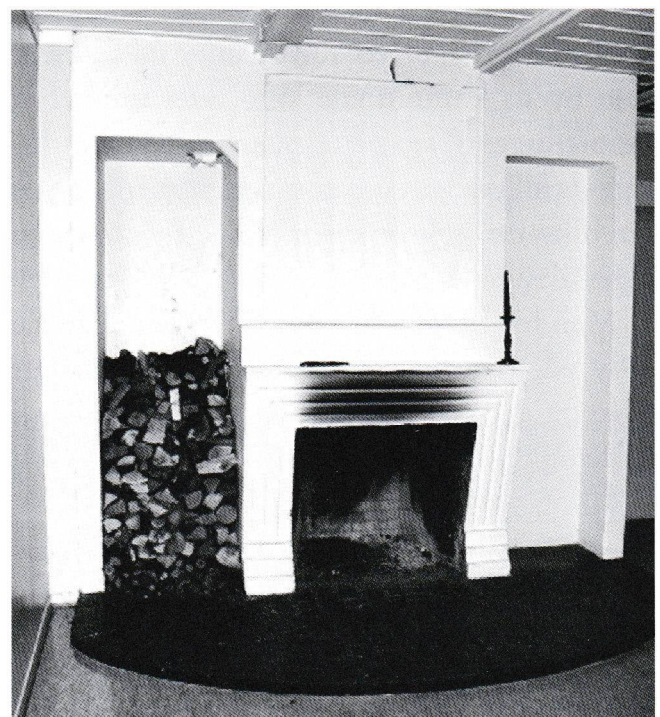
Stavern 17. mai

På forskjellige steder rundt omkring i landet, har den tyske vernemakt etter hvert latt oppføre soldathjem for sine offiserer og soldater, hyggelige bygninger, som for de som er borte fra sine kjære hjemme i Tyskland, kan tilbringe sine fristunder. Her fines det aviser og tidsskrifter til disposisjon, så man får muligheten til å følge med i alle ting som hender på "hjemmefronten" – all slags spill til underholdning, kantiner hvor man kan få kjøpt forskjellige fornødenheter.

Enhver som selv har vært soldat, vet hvilken uendelig betydning det er å ha et slikt sted, et annet hjem, hvor man kan hvile ut etter de strabaser feltlivet er så rikt på. Ikke bare for legemet, men i like høy grad for sjelen virker soldathjemmene opplivende.

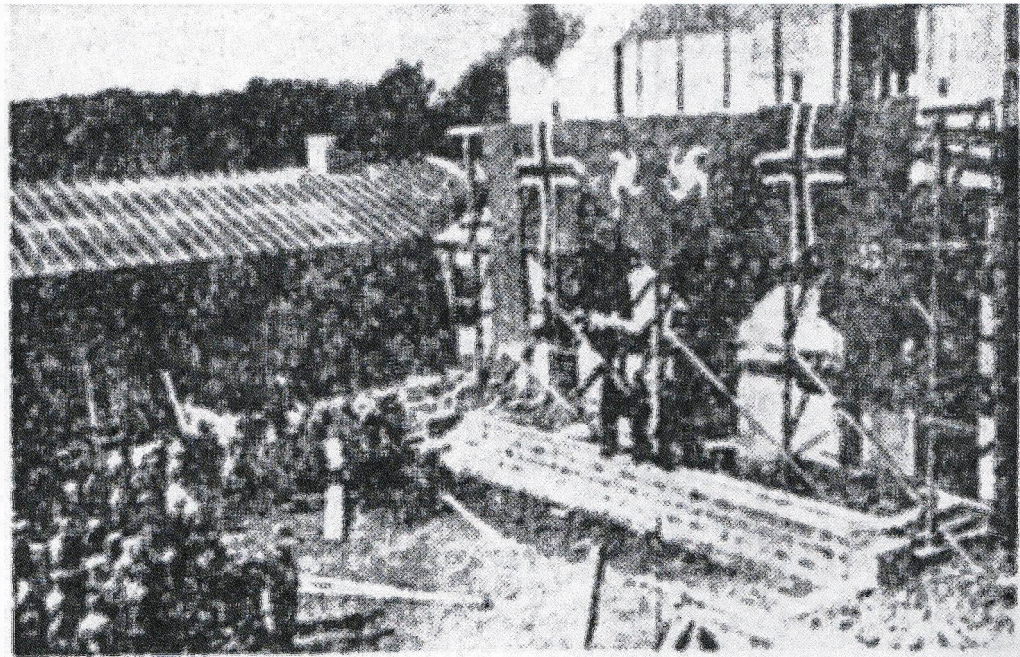
For en tid siden ble det innviet et prektig soldathjem i Kristiansand, i dag var det Staverns tur til å bli velsignet med et slikt. Under de heldigste auspisier ble hjemmet innviet i middags. En strålende varm mai-sol skinnet fra en skyfri himmel, og like utenfor duvet Skagerrak og vasket med hvite skumtopper over Rakkebåene. I en idyllisk liten vik

mellom Minnehallen og Kysthospitalet er hjemmet beliggende med fasaden rett syd og skjermet av små fjell knatter bevokst med småfuru, riktig et ønskested for et soldaterhjem, og særlig et soldaterhjem som har den oppgave Soldatenheim Stavern har. Det er nemlig ikke et soldaterhjem i vanlig betydning, men nærmest et rekreasjonssted for offiserer og soldater som trenger "et pust i maset", fordi de har vært utsatt for særlige påkjenninger. Et opphold på dette idylliske sted kan også være belønning for særlig god innsats i en eller annen retning. Oppholdet varer for hver enkelt i 10 dager, og er full ferie for vedkommende, som i den tid han er der, ikke har annen plikt enn å passe måltidene.

Peisen i storsalen har stått stort sett uforandret siden 1942. Foto: Svern Dvergastein.

Faksimile fra
Aftenposten 1941.

Vi bringer her et bilde fra kremlaget på et av de nye tyske soldathjem
et sted i Syd-Norge. Fest Hjørten fant sted igår.

Soldathemmet er oppført etter tegning av arkitekt Edgar Haller og arkitekt Westenacker, og maleren Buemann står for den kunstneriske utsmykningen. Bygningen er oppført med et midtparti med to sidefløyer, og inneholder en stor kino- og teatersal med plass til 350 personer. Dertil kommer en spisesal, bibliotek, en sløysal, lese- og skrivesal, praktisk innrettet kjøkken og anretning av salong for offiserer osv, alt tiltalende og vakkert utstyrt, et hjem i ordets beste betydning. Det skal til en hver tid huse 2 offiser og 100 menige.

Hjemmet er reist for midler som er innsamlet i Sudetenland, og er en gave derfra. Det vil fremtidig bli dre-

vet ved frivillige gaver fra Sudetenland. Opparbeidelsen av terrenget omkring soldathjemmet er bekostet ved bidrag fra byen Rheydt.

Blant æresgjestene såes SS-Oberführer und Gauhauptmann Dr. Kreisel. Som representant for Gauleiter und Reichsstatthalter im Sudetengau møtte Konrad Henlein, videre SS-Standartenführer und Gaustabsamtleiter Lammel, Gauoberverwaltungsrat Schlesinger. Representanten for Sudetengau und Stellvertreter des Oberbürgermeister der Stadt Rheydt, Dr. Dolmens. Av norske gjester såes blant annet fylkesfører Aas.

Ortskommandant og Hauptmann
Tango, som hadde vært så uheldig
å miste nesen i tidligere
kamphandlinger.

Foto: Rune Sørli's fotosamling.

*Bilder fra tysk-norsk ukerevy våren 1942:
Soldatenheim Stavern hadde besøk av en tysk
«storhet» – Reichsgesundheitsminister dr. Leonard
Conti (i sort lærfrakk).*

*Conti ble senere gjort ansvarlig for mange krigs-
forbrytelser, bl.a. etter at han gjorde tjeneste som
lege i flere konsentrasjonsleire.*

*Han begikk selvmord i oktober 1945 under retts-
saken i Nürnberg (Nürnbergprosessen).*

*På bildene sees imidlertid dr. Conti sammen med
Hauptmann Tango – som var ortskommandant i
Stavern på den tiden (se bildet øverst til venstre –
herren til høyre).*

Fra festsalen på Soldathjemmet på slutten av 1940-tallet. Foto: Rune Sørli's fotosamling.

Da æresgjestene hadde innfunnet seg, sto en avdeling av land- og marinesoldater oppstilt i stram givakt foran den ene floy, mens et musikkorps stod oppstilt på den annen side.

Høytideligheten blev innledet med en tale av Haupsabteilungleiter, Ministerialrat Müller som var stedfortreder for Herr Reichkommissar Terboven.

Tyskland befinner seg nu i det tredje krigsår, sa Müller, og i øst utkjempes en kamp som for lange tider vil avgjøre Europas skjebne. Våre motstandere trodde vi skulle bryte sammen i vinter, men det gikk ikke slik. Sammen med vårsolens første stråler begynte den tyske soldat å marsjere, og når den tyske soldat setter seg i marsj, da varer det ikke mange dagene før resultatene melder seg.

Også de tyske soldater i Norge deltar i oppgjøret, og hjemmet er med dere i tankene, slik som hjemmet er i deres tanker i glede og stolthet. Det soldaterhjem som nu innvies her, er et tydelig tegn på at hjemmet er med dere, og det er noget symbolsk i at det innvies på morsdagen.

På der Herr Reichkommissars vegne ønsker jeg dere til lykke med bygget, et hjem med hygge og komfort.

At hjemmet er kommet i stand, skyldes i første rekke der Reichstatthalter für den Sudetengau, Konrad Henlein og Ministerialrat Müller. Det overbringes en varm takk for den vakre gave.

Han gav så ordet til SS-Oberführer, Gauhauptmann Dr.

Kreisl som var stedfortreder for Gauleiter und Reichstatthalter Konrad Henlein.

Han beklaget at Henlein plutselig var blitt syk, så reisen hit opp måtte utsettes. Videre uttrykte sin takk til Die Wehrmacht, som i 1938 hadde befridd Sudetenland etter 20 års undertrykkelse. Det er den tyske Wehrmacht som har hatt den avgjørende betydning for landets frigjørelse, og vi er i dag stolte over at vi har anledning til å kjempe sammen med dem. Soldatenheim Stavern skal være et håndgripelig bevis på vår takknemmelighet.

Vi skal drive det videre, det skal være en æresak for oss.

Han overrakte bygget til Territorialbefehlshaber som takket for gaven og beklaget at Reichstatthalter ikke var tilstede.

I en manende tale til soldatene oppfordret ham dem alltid å være beredt til å gjøre sin plikt for fedrelandet. – I dag er det morsdag, sa han videre. Millioner av tyske soldater i fremmede land tenker på hjemmet, og hjemmet tenker på dem. Vi har i dag fått overlevert dette soldaterhjem. Det skal bli et hjem for oss, et hjem hvor tysk ånd og vilje skal herske. Symbolsk ligger vårt hjem på dette sted nu. Fronten er hjemmet, og hjemmet er fronten. Det skal vi alltid huske. Han sluttet sin tale med å overlevere hjemmet til Ortskommandanten, og med et 3 ganger Sieg Heil for mannen som står bak og over det hele, der Führer Adolf Hitler.

Musikk-korpset spilte så Deutschland Deutschland über

*Flagget vaier over det nye
Soldatenheim Stavern.
Foto: Rune Sørlies fotosamling.*

*Fra den høytidelige talen
17. mai, hvor vi ser
SS-oberführer und
Gauhauptmann dr. Kreisl til
høyre og general Tittel i
midten.
Foto: Rune Sørlies fotosamling.*

*Skråvika fortonet seg som det
reneste Paradis for soldatene som
ellers var vant til frontlivet.
Foto: Rune Sørlies fotosamling.*

Til forsyningsnemnda i
An die Versorgungsamt in

Stavern
Oppgave over arbeidstakere med tysk forpleining
Aufgabe über Arbeitstakern mit deutscher Verpflegung

For måned 104 4
for for Monar 104 4

Fra *Soldatenheim - Erholungsheim Stavern*
Ved (anlegg, betriebl.)
(Baubetrieb, Betrieb)

I tilfelle skjemaet fylles ut av underbedrift (entreprenør ell. lign.) oppgitt
Wenn das Schema von Untertreibet ausgestellt wird (Entrepreneur oder ähnl.) soll die Firma

der Firma nicht
deswegen angegeben werden

Wehrmachtbetrieb
Bedriftens arbeiderlag (f. eks. Filisfabrikk, vognanlegg, kraftverk,
Wehrmachtverksbetriebl.)
Fabrikationsveisl. des Betriebes (z. B. Fabrikale Wegelag, Kraftwerk, Wehr-
machtbetrieb, usw.)

Det erklæres herved at de opplysninger og oppgaver som er gitt i dette skjema
er fullestendige og korrekte.
Hiedurch wird erklärt dass die Angaben in diesem Schema voll-
ständig sind korrekt sind

Stavern den *4/9-44*
SOLDATENHEIM STAVERN

Rune Sørli
(Rettslig forpliktende underskrift)
(Gesetzlich verpflichtende Unterschrift)

Om utfyllingen av skjemaet se instruks på neste side.
Von der Ausfüllung des Schemas siehe die Vorschriften auf der letzten Seite.

Vend!
Bitte wenden!

8 43 - 20.000, 02.8.39

alle og Horst Wessel leid, hvoretter de innbudte tok soldaterhjemmet i nærmere øyesyn.

Hos alle vakte det beundring, og det var bare en mening om at byggherren hadde løst sin oppgave med bravur.

Etter en meget vellykket fellesmiddag var det opptreden av kunstnergruppen, Brand Mayer fra propagandaministeriet i Berlin, som høstet sterkt og meget fortjent bifall for sine kunstneriske prestasjoner..

Dagen ble avsluttet med en hyggelig kamerataften.

General Tittel

Det at dagen var selveste 17. mai ble ikke nevnt i de referater som sto å leste i pressen etterpå, men en norsk avis utgitt i England til de norske styrkene der kunne melde følgende:

I Stavern på Sørlandskysten er det blitt åpnet et nytt tysk Soldatenheim – utrolig nok på vår nasjonaldag. En reporter fra pressen i en tyskkontrollert avis fikk litt å stri med etterpå. Han hadde nemlig skrevet til sin redaksjon at det var en General tilstede, hvoretter det ble opplyst at han hadde Generaltittel – men at hans navn uteble i presentasjonen der ute.

Reporteren viste tydelig ikke at herren het Tittel og var General – derfor – General Tittel.

Denne lille episode fra vårt hjemland forteller vel litt om våre "pressefolk" som gjør slik en glødende innsats for våre okkuperanter.

Filmavisen

Den tyske filmavisen brakte også bilder fra begivenheten, både før og etter innvielsen. Deler av disse opptakene har FVV i sitt arkiv, etter at redaktøren fikk tak på disse for noen år tilbake.

Her sees blant annet daværende Orstkommandant i Stavern, Hauptmann Tango, vise høyere offiserer rundt, både på soldatenheim og på Minnehallen.

Denne Tango, var en kortvokst offiser med den "rette stilen" – typisk tysk, med ballongbukser og høye støvler. Han manglet det meste av sin nese – den var skutt bort under tidligere kamphandlinger – så han ser en smule komisk ut på filmminslaget.

Hjemmet hadde under krigen for det meste norske arbeidere, men var økonomisk styrt av Unteroffizier Essinger. Videre var det Schwester Olga Jung som var en av nøkkelpersonene i driften.

Men så kom freden – og den 12. mai kunne flagget heises på Soldatenheim – som da samtidig ble omdøpt til Soldathjemmet. Også av denne begivenheten har redaktøren fått tak på levende film, denne gangen gjennom medlem i FVV, Svein Thorstein. Filmen er tatt opp av fru. Irgens fra Brunlanes, og er et unikt dokument.

Fargen på Soldatenheim Stavern var dengang grå, nærmest ubehandlet, og ikke rød slik den fremstår i dag.

Etterkrigstid

Da krigen var over fugerte stedet først som oppsamlingssted for arrestanter fra Stavern og Brunlanes – både "tyskertøser" og tidligere NS-folk ble innlosjert. Videre var stedet benyttet som kommandosentral og opplæringssted for frigjøringsstyrkene. Senere ble også deler av Vaktkompaniet lagt her frem mot sommeren 1945.

Bygningen ble benyttet både som kommunal kino – faktisk helt fra 1945 til 1980. Men den fungerte også som velferdsenter, med kantine og festsal for luftforsvaret.

Kvinner som hadde arbeidet for tyskerne ble hentet på soldathjemmet av hjemmestyrkene i 1945.

Foto: Rune Sørli's fotosamling.

Vaktbua på veien til soldathjemmet – hjemmestyrkene marsjerer mot byen, mens fru Irgens filmer det hele. (Damen til høyre). Foto: Rune Sørliens fotosamling.

Videre var deler av bygningen også ominnredet til boligformål, og kanskje mest kjent var nok Kaptein Stoll.

En liten historie om han var at en gang kom det et brev til Stavern Posthus, og utenpå konvolutten var det tegnet en stol – altså Til og tegning av en stol – ellers uten annen adresse enn Stavern. Dette kom imidlertid trykt frem til postkassen ute på Soldathjemmet.

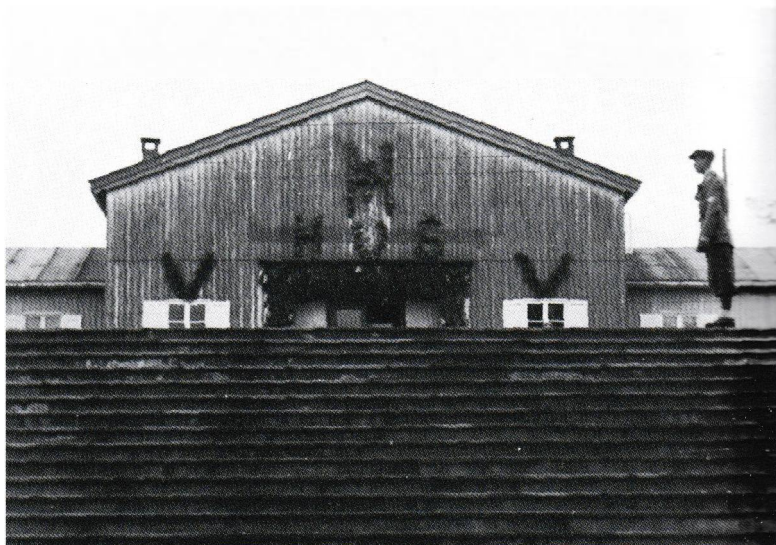
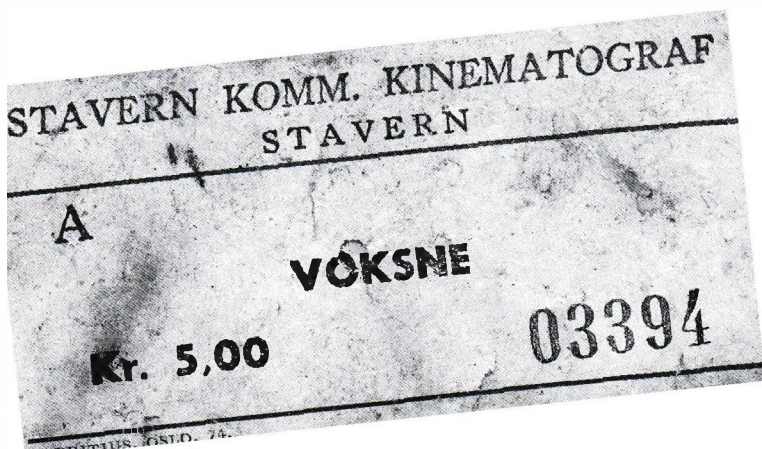
Kinotid

Da redaktøren var guttunge i Stavern på 1960-tallet, var kinoen et viktig element i oppveksten.

Kinoplakatene

hang i et glassmonter nede på gamle brannstasjonen ved torvet, og her ble planene lagt på hvordan man skulle kunne innta et sete under voksenforestillingen.

Selv om man nok ante fasiten på forhånd, ruslet man utover til soldathjemmet, først gjennom Øvre leir, så forbi

H7 og hjemmestyrkenes merker pryder bygningen i mai-dagene 1945. Foto: Rune Sørliens fotosamling.

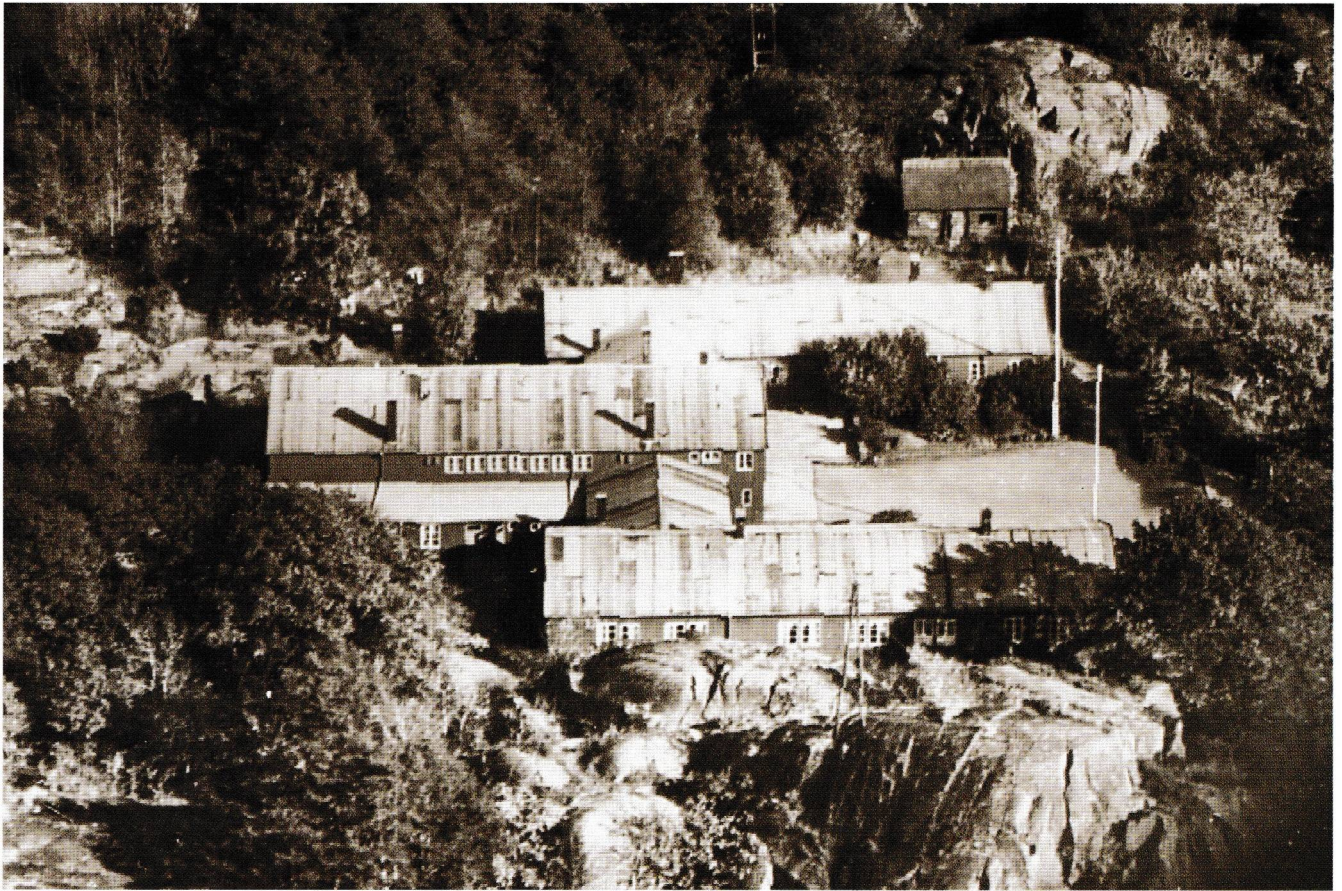
Kakenbrakkene, så nedover den svakt opplyste veien ned. Vel fremme ved billettluken begynte alvorret – røsten ble forsterket med noget basstone, stillingen ble att på tåspisene, og så sa man – En billett....

De fleste gangene ble det ingen film – men militær-soldatene, eller "kvisetrynene" som vi kalte dem – fikk seg en god latter, når vi ble vist ut av billettøren.

I den siste tiden tjenestegjorde bygningen som Sanitetsskole, men i dag står bygget tom – enn så lenge. Det vil si – tomt og tomt – i kjelleren er det et rikt liv av edderkopper – store edderkopper. Værftsmagazinet har vært nede og studert dem – det er nesten som å føle tyskerne ennå er der – riktignok er edderkoppene mindre – men ellers.....

Hjemmestyrkene står oppstilt for å overta bygningen 12. mai 1945. Foto: Rune Sørliens fotosamling.

Soldathjemmet fotografert i 1947. Foto: Rune Sørliens fotosamling.

Bygningen fotografert mai 2004. Foto: Svinn Dvergastein

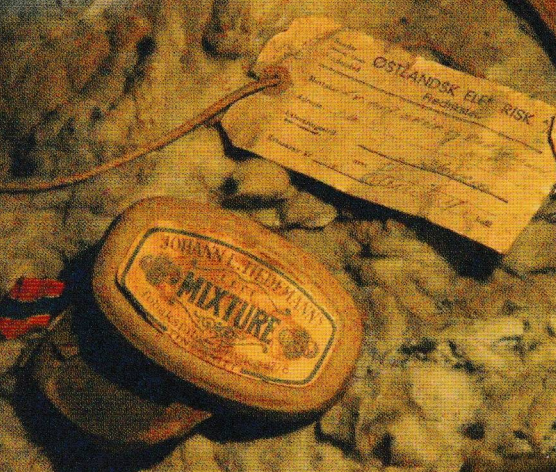
Soldathjemmets

Redaktøren fant
mye inressant
under under-
søkelsen av
bygningen.

Redaktøren under scenegulvet oppdag-
liv av edderkopper på størrelse med -

Minner fra svunne tider,
slik de finnes på loftet.

Loftet på
østre fløy

Slik hviler bygningen på sine pilaren.

ukjente gjemmer

Kan disse ha tilhørt
kaptein Stoll?

«...og at her fantes et yrende
«ban selv».

Mange steder
finnes vitner om
tyskernes tid,
som på veggene
nede i kjelleren
hvor man finner
navn og feltpost-
nummer samt
dato som
soldatene har
skrevet.

Befr.
Otto Roth
F.P.N. 303680
3.4.43.

Befr.
Anton Schlegel
3036818
5.4.43

19
18
59

Filmlerretet er
idag nakent og
hvitt.

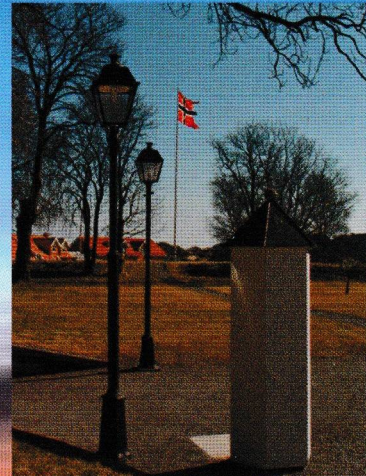
Fotograf Svenn Dvergastein

Født og oppvakt i Stavern

Uteksaminert ved Sjømilitære Korps 1985

Høyskole Navigasjonsutdannet Kapteinløytnant

Medarbeider i redaksjonene "iStavern.no" og Værftsmagazinet

Kadettminner fra 1900

Erindringer fra Henry Aargaard - Del IV

Av Rune Sørлие

Badeliv i Korntin. Foto: Rune Sørлие s fotosamling.

I vår serie hentet fra major Henry Aargaard – leser vi om dageliglivet innenfor vollene på Fredriksvern Verft sommeren 1900.

Serien er basert på Aargaards egne nedtegnelser i form av dagboknotater og erindringer.

Søndager

Søndagene artet seg oftest som rene idyller.

Etter morgenoppstillingen var det naturligvis en smule bråk med å søke permisjon utenfor leiren. Det var så meget som trakk....

Morellene på Ulleberg, jordbærene på Agnæs, seilturer i øst og vest og danseaften på Larvik Bad. De som var igjen i leiren koste seg i ro. En del gikk kanskje til bade-plassen. Her pleide gjerne Deljen å gå med langpipe og småtterier til å hive ut i vannet til kadettene. Det var gjerne brødsmuler til endene, og småmynt til barn som dyk-

ket under vannet for å finne dem. Deljen moret seg og kadettene moret seg.

De fleste fordelte seg i småpratende grupper på vollene, men solen stakk og døsigheten kom. Hodene sank litt etter litt i gresset med hvite lømmetørklær over.

Andre grupper med kadetter holdt seg i skyggen av brakkene, hvor der ble fortalt historier eller man lærte nye sanger. Av slike var det jo "Skjønn Gina, der var seg en deilig mø-trallala-trallala" som var en av dem. Eller det kunne være "Mein herz, das ist ein Bienenhaus" – eller "As I walked along the Bois de Bologe". Disse to siste melodier forfulgte oss som en mare en hel sommer.

En 1. klasses kadett kunne plutselig få lyst til å gli utover muren for så å ta seg en stjålen tripp i Fredriksvern. Var det alt for meget foran øynene på en gruppe 3. klas-singer, kunne han nok bli anropt, men da måtte en sky være kommet foran solen. Snart gled alt over i stor stillhet.

Om en stund kunne Hexeberg komme ut i skjorteer-mene og blåse matsignal, og da ruslet kadettene til mid-dagsalen – nu hadde de samlet krefter til sviskegrøten og tørrsteken.

Underholdning

Av og til laget kadettene underholdningsaftner i spisesalen. Det viste seg at kompaniet hadde mange habile krefter. Vi minnes med vemod Aron som både fortalte og spilte.

Magnus Sund kom med historier av Martin Kvænnavika, og Tilla hadde atskillig på lager. Slangen sang til Rhinska vinons lof, mens Sveden og Faye spilte.

I spisesalen kunne man også ta med seg edlere spill, så som Gnav og Sjakk – især Sjakk. Her var Slangen i sitt paradiset – det vil si – i sjakkproblemenes mysterier.

Glansnummeret i den underholdning kadettene skaffet seg, var uten tvil kadettballene. Deltakelsen her var meget ettertraktet av de unge damer – mange kadetter ville selvfølgelig gi sine venninner denne fornøyelse. Men det var jo noen omkostninger med å få damene nedover til Fredriksvern, og 3. klassingene var som regel i kronisk

pengenød, mens 1. klassingene svevet i overflod. Disse sistnevnte måtte derfor på en eller annen måte hjelpe til.

Sersjant Ås ville så gjerne ha sin dame nedover, men manglet mynt – men så fant han en utvei.

Han veddet derfor med 1. klassingene om at han skulle få et kronestykke fra dem til å forsvinne ned i jorden – bare ved at han trakk på det. Lyktets det ikke, skulle han (Ås) betale 1 krone. Så skar han en stor revne i skosålen – satte foten på mynten – hokus, pokus, filiokus – et skrap – og krona var trollet vekk. Nå – han fikk sin ”donna” nedover – det sies ikke mer.

Ballet holdtes selvfølgelig i offiserslokalene, mens traktementet – under godvær da – servertes på bastionen. Det var ikke vanskelig å få oppvartede hjelp av de kamerater som ikke selv deltok. Ola og John Josefsen melte seg

*Det gamle stupe-
tårn utenfor galeis-
kur nr. 12.*

*Foto: Rune Sørliens
fotosamling.*

engang og lærte snart å innta en strategisk utgangsstilling i nærheten av madeiraen og krokanisen. Resultatet var så gunstig at da Ola og John året etter kom på slottsball i Kristiania, erobret de straks en nøkkelstilling nær Kongens kjøkemester.

Badelivet

Den lifligste spiss på dagens tilværelse var dog badingen. Herlig var det å kunne skylle støvet av seg når en kom tilbake etter utmarsjer. Herlig var det å kunne ombytte drilens tvang med den ledige legemsutfoldelse i kjølig, salt sjø.

Badingen foregikk på beddingene, som nok selv kunne fortelle historie. Der lå de i velordnede rekker av steiner, glidebane og hvert sitt galeiskur innenfor. Engang hadde de vært skueplassen for travel virksomhet med matroser og roere. Men tiden og utviklingen hadde gått forbi dem, og ro og stillhet hadde senket seg over dem. Nu trampet igjen menneskeføtter over steinene, på ny var beddingene blitt sæte for livsfrisk ungdom, som hentet seg sælebot fra dem. På ny var de aktivt trådt i forsvarstjeneste. Der var - i alle fall til å begynne med - av hensyn til de mindre øvede svømmere - en båt utenfor svømmeplassen.

Det var naturligvis ikke tillatt å svømme ut og henge i båtripen, hvorfor det selvfølgelig var sport å gjøre det likevel. "Bakeren" så seg lei på dette, påtalte forholdet, men lite hjalp det.

Så kom det støt i signalpipen, og det roptes:

- "Når jeg har sakt at båten ikke skal røres, er det

meningen at det ikke skal gjøres, og om enn i ganske ubetydelig grad"

Det hente ofte at det lå seilbåter ute på redene, og det var ikke så liten stim av kadetter som svømte utover og entret dem. Ola hadde et møte engang som han synes er såpass særsynt at han vil omtale det. Det viste seg nemlig at han ute på en slik båt hadde truffet på 2 av sine fars studentkammerater. Disse to - den ene var konstruktøren av Sindingbåtene, Sinding selv, den annen en kgl. fullmektig Sørensen. Disse to hadde seilet sammen i årevis, og var, sa de, så heldig tilpasset at når den ene var gretten og brummet, så sang og trallet den annen.

Badescenene ute på beddingen med 150 menneskroter eller mer, var et storartet syn, og hadde alltid et inntrasant publikum på Wassilioffs brygge. Det var et trekkplaster for stedet

Det var imidlertid ikke alle som hadde det godt i badetiden, som for Bohr. Han kunne nemlig aldeles ikke svømme, eller i alle fall svært dårlig. En dag måtte han endog frem til stupebrettet, hvor han sto lenge og betenkte seg. Melhus blunket til Pokal, som sto for tur etter, og Pokal sprang frem og jumpet uti. I forbifarten kom han i "vanvare" til å komme borti å puffet til Bohr, som gikk tilhavs på maven med hendene i stupestilling og laget et veldig plask. Og Bohr sank - og kom heller ikke opp igjen. Om litt ble Melhus engstelig og bad derfor Getz, som boltret seg ganske nær, om å dukke ned og se etter ham. Getz så gjorde og kom strak opp igjen, gjorde stilingskritt i vannet og hånden til luggen, og ropte:

- *Nå kommer'n snart løytnant!*

Flytting av luftforsvarets befals- og administrasjonsskole (LBAS) til Værnes

Et 40 år gammelt flytteforslag som skapte frustrasjoner, fortvilelse og sinne i Stavern.

Av Per Inge Olsen

Protest mot at Luftforsvaret flytter fra Stavern til Værnes

Har ikke Forsvardepartementet ert noe som helst av sine sentrerings- og rasjonaliseringstabber?

Dette spørsmålet er det nok mange skattebetalere som stiller seg etter å ha lest stortingsproposisjon nr. 1, 1964-65.

man ved Luftforsvarets befals- og administrasjonsskole levet i fullstendig uvisshet om avdelingens videre skjebne. Sjefen for Luftforsvaret kommer unektelig i et noe merkelig lys i denne forbindelse. De militære sjefer har plikt til å ori-

dag som eiere av 75 leiligheter og hus i Stavern og omegn. Hva med boliger og skoleforhold på Værnes? Det må være klart at omfattende byggetiltak må settes i gang der for å kunne ta i mot den nye avdelingen. De tidligere mislykkede

Dette er bakgrunn for saken.

På begynnelsen av 1960-tallet ble det foretatt reduksjoner i Luftforsvarets virksomhet og organisasjonsendringer ved avdelinger i Hæren noe som førte til ledige etableringer flere steder. Hæren ønsket å samle yrkesskolen for Hærens Våpentekniske Korps (HYSVT), som hadde tilhold i Oslo og på Helgelandsmoen, på et sted. Utbygging av Helgelandsmoen ble ansett å være for kostbart. For Luftforsvaret ville det være rasjonelt å konsentrere virksomheten på færre baser.

På Værnes var det ledig plass.

En sommerdag i 1964 får skolesjefen i Stavern, oberstløytnant Ørnulf Hatledal, et brev fra Luftforsvarets Overkommando (LOK). Brevet er datert 26. juni og underskrevet av oberst Tobias Mehn-Andersen.

I brevet står det at i forbindelse med forberedende arbeid til St. prp nr 1 (1964-65) skal det utredes å avgi Stavern til Hæren og henlegge skolevirksomheten ved LBAS til Værnes. Hatledal pålegges i samarbeid med sjefen på Værnes, oberstløytnant Lausund, og med assistanse av major Dokke, LBAS og kaptein Angel Eriksen, LOK å avgi en foreløpig betenkning - ut fra et skolemessig synspunkt - om muligheten for å innpasse nåværende skolevirksomhet ved LBAS i virksomheten ved Værnes flystasjon.

Noen lang utredningsfrist får ikke Hatledal. Svaret skal være Sjefen for Luftforsvaret i hende 30. juni. Hatledal reiser umiddelbart til Værnes for å utføre oppdraget, han har jo bare 4 dager på jobben.

Etter intenst arbeid sender Hatledal sitt svar tilbake til Sjefen for Luftforsvaret. Brevet er datert Værnes 29. juni

1964. Han konkluderer med at nåværende skolevirksomhet ved LBAS ikke i sin helhet kan innpasses i virksomheten på Værnes flystasjon. Det er imidlertid fysisk mulig å flytte 6 av skolens 8 linjer (offiserslinjen, sersjantlinjen, sanitetslinjen, artillerilinjen, UB-linjen og MT-linjen) under forutsetning av at det investeres i overkant av 5 millioner kroner. Det er imidlertid ikke plass til Nærforsvarslinjen og FP-linjen.

Han avslutter sin konklusjon slik:

“Min mening er at en slik flytting ikke er hensiktsmessig og at den vil gi LBAS langt dårligere forhold å arbeide under enn hva tilfellet er i dag og at en flytting derfor fra et skolemessig synspunkt ikke er tilrådelig.”

15. august 1964 nedsetter Sjefen for Luftforsvaret en egen arbeidsgruppe for å vurdere fordeler og ulemper ved en eventuell flytting av LBAS fra Stavern til Værnes. Gruppen består av oberst J. P. Øglund, som er inspektør og sjef for Luftforsvarets skoler, major Dokke ved LBAS og major Harby i LOK.

29. august 1964 foreligger gruppens innstilling uten noen klar anbefaling. Den peker imidlertid på at en flytting til Værnes vil kreve et nytt undervisningsbygg på 1365 kvadratmeter, ny befalsforlegning for minst 60 befal, ny gymnastikksal og bygging av 50 nye leiligheter/boliger for befal. Samtidig forventes en flytting å føre til et redusert personellbehov for 37 befal, 51 sivile og 32 korporaler/mennige. Gruppen ser det som en ulempe at det blir en større spredning av etableringene på Værnes enn i Stavern og at en mister det særpregede skolemiljø. En stiller også spørsmål om en flytting vil gå ut over den gode rekrutteringen til skolen. Når det gjelder øvingsterrang og skytefelt

430 personer med 130 skolepliktige barn er nødt til å flytte fra byen Stavern hvis stortingsproposisjon blir vedtatt

Har ikke forsvarsdepartementet lært noe som helst av sine sentraliserings- og rasjonaliseringstabber?

Har ikke Forsvarsdepartementet lært noe som helst av sine sentraliserings- og rasjonaliseringstabber? ger man å kaste millioner ut av vinduet med en unedlig forflytting? Befalens sosiale forhold er overhodet ikke blitt vurdert av utval-

mener gruppen dette er tilfredsstillende på Værnes.

I brev av 17. september 1964 til Forsvarsdepartementet (FD) anbefaler Sjefen for Luftforsvaret at LBAS flyttes til Værnes.

I mellomtiden går ryktene blant de ansatte i leiren. De har ikke fått noen offisiell informasjon om flytteplanene, men i løpet av sommeren blir de klar over at et utvalg arbeider med saken. I midten av august gir oberstløytnant Hatledal en orientering til personellet om de utredninger som er gjort og skal gjøres. Hatledal er optimist og sier at han har liten tro på at det blir flytting til Værnes. Etter denne orienteringen slår personellet seg til ro.

Ved utgivelse av St. prp nr 1 (1964-65) kommer den offisielle bekreftelsen på at her mener man alvor. I proposisjonen skisseres disse alternativene:

“Hærens yrkesskoler for våpenteknisk befall flyttes til Værnes fra sine nåværende tilholdssteder i Lørenveien i Oslo og på Helgelandsmoen.”

“Luftforsvarets befals- og administrasjonsskole flyttes fra Stavern til Værnes i tilfelle det skulle vise seg mest øko-

nomisk og hensiktsmessig å disponere Forsvarets etablissementer i Stavern til Hærens yrkesskoler for våpenteknisk befall.”

I et utkast til vedlegg til St. prp nr 1 går det fram at FD, tross tvil, har kommet fram til at den beste løsning er å flytte LBAS til Værnes. Sjefen for Hæren aksepterer både Værnes og Stavern som standkvarter for HYSVT, men har funnet at Stavern er det beste alternativet.

13. november innkaller Hatledal alle ansatte til et møte hvor han informerer om den tilråding som Sjefen for Luftforsvaret har gitt og om St. prp nr 1 med vedlegg.

Personellet i leiren reagerer umiddelbart og de ansattes organisasjoner går sammen om et brev til Stortingets militærkomite.

De stiller seg uforstående til planene om å flytte LBAS da man i perioden 1959-1962 har bestrebet seg på å overføre skolevirksomhet fra andre avdelinger til Stavern. Videre er det i Stavern investert store beløp i befals- og mannskapsforlegning. Det trekkes også fram faktorer som dårligere rekruttering, sosiale forhold, boliger og mangler ved de økonomiske utredningene.

De foreslår saken utsatt slik at det kan gjøres en grundigere analyse.

Initiativene fra personellet blir hørt og Stortinget sender saken tilbake til FD for å få en bredere utredning.

Dette fører til en ny stortingsproposisjon (St. prp nr 15 1965-66) høsten 1965.

Mens St. prp nr 1 (1964-65) inneholdt et alternativ om å flytte HYSVT til Værnes er det i den nye proposisjonen kun inntatt forslag om å flytte LBAS til Værnes og HYSVT til Stavern.

Som forventet utløser forslaget sterke reaksjoner fra de ansatte og på ny sender organisasjonene brev til Stortingets militærkomite.

Et viktig moment som det pekes på er behovet for skytefelt for skyting mot luftmål med kanoner. (Behovet i 1966 var beregnet til 107 dager)

Midtsannan skytefelt som er lokalisert nærmest Værnes ligger midt i innflygingen til flyplassen. Med stenging av feltet en halv time før og etter landing vil den effektive skytetiden bli sterkt redusert og utdanningen skadelidende.

DAGBLADET

MANDAG 16. NOV 1964

Offiserer kjemper mot å flytte fra Stavern

Der skolen ble etablert for bare to år siden

Nybrott torsdag 18. des 1965

Staten ikke tjent med en flytting av Staverns-leiren til Værnes

Personalet ved LBAS tilrår utbygging av Helgelandsmoen for HYSVT

på Værnes på grunn av den økende flytrafikk ikke kunne nyttes er Ørlandet nærmeste skytefelt. Avstanden dit er 15 mil ved bruk av ferge og 25 mil uten

Nærmeste skytefelt blir da Vaagan på Ørlandet hvor avstanden til Værnes med bil og ferje er 15 mil, og landeveien uten ferje 25 mil, noe som blir kostbart og tidkrevende. Dessuten reagerer personellet på at FD har redusert arealet for teorirom i et nytt undervisningsbygg til under halvparten av behovet i den hensikt å redusere kostnadene.

I brevet vurderer organisasjonene kostnadene ved å flytte HYSVT til Stavern og LBAS til Værnes, å flytte HYSVT til Værnes eller å bygge ut Helgelandsmoen for å gi plass til HYSVT.

Konklusjonen er klar - den beste løsningen er å bygge ut Helgelandsmoen.

Denne gang ser det imidlertid ikke ut som de ansatte i leiren blir hørt.

I sin innstilling (S. nr 107. 1965-66) til St. prp nr 15 sier militærkomiteen:

“Komiteen har nøye gjennomgått de innvendinger som er reist fra personellet ved LBAS. Flertallet kan ikke se at disse på noe vesentlig punkt rokker ved vurderinger som ligger til grunn for omdisponeringen og slutter seg derfor til departementets forslag på dette punkt.”

I Stavern forbereder man seg på det værste. I møte i samarbeidsutvalget 9. mars 1966 blir det besluttet å sende observatører til Stortingets behandling av saken. Følgende blir valgt til å dra:

Løytnant Aksdal som representant for offiserene, stabssersjant B. Johansen som representant for sersjantene og magasininformant Westgaard som representant for de sivile.

Så skjer det plutselig noe som gir nytt håp. Etter at militærkomiteen har avgitt sin innstilling innløper det et brev til Stortinget fra FD, datert 14. mars hvor det blir henvist til et brev fra Luftforsvarets Overkommando som reiser innvendinger mot flyttingen av LBAS. Departementet finner innvendingene av en slik art at proposisjonen angående denne saken ikke bør behandles før innvendingene er nøye vurdert. Således velger Stortinget i møte 21. mars å sende hele innstilling S. nr 107 tilbake til komiteen. I den nye innstillingen (S. nr 199) er forslaget om flytting av LBAS tatt ut og kun andre militære organisasjonsforslag blir behandlet av Stortinget 4. juni 1966.

Saken er imidlertid ikke lagt bort.

I brev av 19. august 1966 ber FD Sjefen for Luftforsvaret om å legge fram en ny utredning om å flytte LBAS til Værnes og etablere et eget element for artilleriutdanningen beroende i Stavern eller på Ørland flystasjon.

28. september etableres arbeidsgruppen, også denne gangen med oberst Øgland som formann. Med seg får han major Schultz-Haudt ved Lav- og nærforsvarsinspektørens stab og major Bergmann-Ellefsen ved Personellstaben, LOK.

Gruppens konklusjon foreligger 8. november 1966.

Her går det fram at det er mulig å skille ut den del av utdanningen som omfatter skyting mot luftmål og beslektet kursvirksomhet i et eget element. Dette elementet foreslås etablert som en skyteskole. Etablering av resten av LBAS kan skje på Værnes mot en bygningsmessig investering på ca 6 millioner kroner. På Ørland må det investeres ca 10 millioner kroner hvis det skal etableres en skyteskole der. Dessuten vil en bruk av Vaagan skytefelt være betenkelig ut fra et fysikkerhetsmessig synspunkt.

Der står saken enn så lenge og usikkerheten rår i Stavern

I det de ansatte i leiren åpner Østlandsposten 18. mars 1967 får de seg en overraskelse.

Under overskriften:

“Avgjørelse om LBAS i Stavern, men vi får ikke vite hva enda.”

får de greie på at FD har tatt en avgjørelse i saken, men at statssekretær Arne E. Lund ikke vil offentliggjøre avgjørelsen. Det skal vurderes om den skal offentliggjøres i en egen stortingsproposisjon eller om den skal komme i forbindelse med budsjettet til høsten.

De ansatte tar straks saken opp med sine organisasjoner - de vil ha et svar!

Den eksakte dato for når de får kunngjort den endelige beslutningen har vi ikke funnet i arkivene, men det må ha vært en gledens dag. I St. prp nr 1 (1967-68) blir flyttesaken skrinlagt og Helgelandsmoen besluttet utbygget.

Det hadde vært 3 år med usikkerhet og fortvilelse, men med vilje til å slåss for å beholde skolevirksomheten i Stavern. Nå kunne man puste lettet ut - slaget var vunnet også denne gang.

Kadettene kom sjøveien

«D/S Motala»

av Arne Hill Jensen

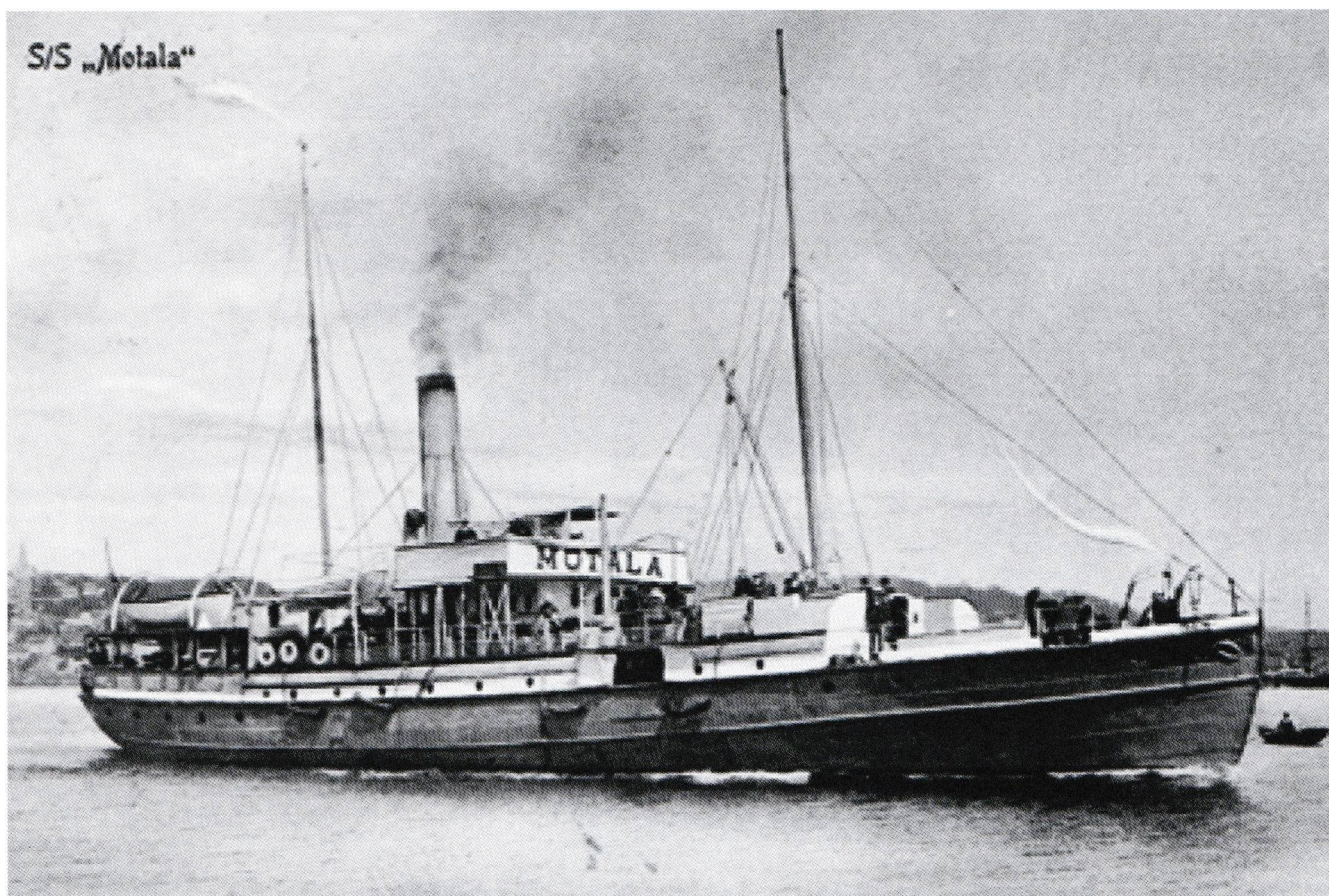
Fra 1896 dro kadettene fra Krigsskolen hver sommer til Fredriksvern. Dette livet hadde guttene slett ikke noe imot. De elsket sommermånedene i denne gamle og ærverdige garnison, noe mange begeistrede minnedetegnelser vitner om.

”Kadetterne – Fredriksværns nye Kjæledægger” var overskriften da Østlands-Posten den 14. juli 1896 laget en reportasje om det nye innslaget i småbyen. Kadettene hadde ankommet med dampskipet ”Motala” to uker tidligere, den 1. juli.

Kadettene gikk om bord ved Kadettangen utenfor Oslo i denne båten som var godt kjent langs kysten fra Kristiania til Bergen. ”D/S Motala” ble bygget for Arendals Dampskibsselskap i Gøteborg i 1868 med disse målene: 331 brutto registertonn (brt), 135(l) x 25,6(b) x 16,8(d) fot. Båten ble ombygget og fikk ny maskin ved Akers Mek. Verksted i 1883. Hun hadde køy-

eplass for 52 passasjerer og ble sammen med ”D/S Arendal” grunnstammen i kystruten Kristiania-Bergen som ble etablert i 1886.

En ny ombygging fant sted i 1912 da båten ble forlenget med ny tonnasje på 394 brt., og hun fikk nytt navn, ”D/S Brevik”. Båten gikk i kystrutefart fra 1886 til 1904, og den siste ombyggingen skyldtes større trafikk og krav til bedre komfort om bord. I perioden fra 1904 til 1935 gikk fartøyet i den såkalte Breviksruten. I et par år ble hun forsøkt brukt i ruten Kristiania- Egersund, men denne ruten gikk med tap. Derfor ble båten satt inn som tredje skip i Bergensruten om sommeren, mens hun om vinteren lå i opplag eller tjente som avløsningsskip. ”D/S Motala” var det siste skipet i Breviksruten. Denne ruten ble nedlagt etter Sørlandsbanens åpning frem til Arendal høsten 1935. Hun ble solgt til Grimstad for opphugging i 1938.

Glimt fra en svunnen tid:

"Spreng-Granaten"

Værftsmagazinet har gjort et nytt "dykk" i Sprenggranatens etterlatte redaksjonsmateriale. Denne gangen er det nummer 6 – juni 1960, som legges til grunn for nostalgien.

ARTILLERI -

FOR BEF-ELEVER INNTAK II/59

Det er alltid noe spent og opplæget når en skal dra ut på manøvrer. En blir liksom i utakt med den daglige rutinemessige tjenesten, og en har følelsen av at en drar ut i noe ukjent. Dette gjør seg vel helst utslag hos elever og menige, men ikke for det, en merker liksom en annen tone blant befolet også. Rok om det. Når det gjelder denne artillerimanøvrer for bef-elever inntak II/59 krytter det seg en spesiell ting.

Det er nemlig ikke bare en avaluttende artillerimanøvrer for nevnte inntak, men temmelig sikkert den siste manøvrer på mange år der det deltar befals elever.

Årsaken til det ligger rett og slett i at det ikke skal oppstas nye befals elever i en uoverskuelig fremtid. Det er trist, men dog ett faktum.

Den 9. juni kl 0900 sto hele kolonnen oppkjørt på Lørrikeveien, og det hele virket godt organisert med orden og presisjon til minste detalj. Trist var det selvfølgelig at det regnet, men det er slikt en må ta som det kommer.

Bilde 1.

Her ser vi S-gruppen og T-gruppen kjørt sammen til lang, lang rekke. Her finner vi store kanoner, ammunisjon, feltkjøkken og diverse annet pakket sammen på en måte som minner om lang erfaring og trening. Til høyre på bildet ser vi karene som er ansvarlig for at trafikken ikke skal korke seg. Her gikk det på mystiske armbegivelser som ikke vi forsto så mye av, men trafikken gled upåklagelig forbi kolonnen og da regner vi hensikten oppnådd.

Bilde 2.

- Vogtkommandør fra.
- Det var NK, lt Mjør, som skrekk denne ordre. Og fram kom de som vi ser.

Så fortsetter lt Mjør:

- Orientering om situasjonen.

Fienden: Fiendtlige flystyrker har i løpet av de TRE siste dager klart å tilkjemp seg luftberedemmet over SYD-MORGE. 2. Flystyrkene har bestått av langtrekkende jagerfly som har operert i alle høyder og vært basert i områdene ved ØSTER-SJOEN.

- Så fulgte noe om landgang i KRISTIANSDAND S, og at fienden hadde tatt KJEVIK flyplass i bruk. Noen ord om egne styrker, oppdrag, plan og utførelse. Strenge instruksjoner ble også gitt om kjørefart, avstand mellom bilene i kolonnen, lys, samband og drivstoff. Karene fulgte med, og vi la merke til at alle viktige ting ble notert. Lt Mjør har vel nå så mange manøvrer "på nakken", at noe mere erfaren NK kunne vel neppe btt fått.

Bilde 3.

Her har sjåførene fått sine ordre, og det er vel ingen overdrivelse å si at mye av ansvaret for at det hele skal bli vellykket hviler på disse gutta. Det er en ting vi i denne forbindelse gjerne vil nevne, og det var bilene. De var i en utmerket stand, rene og nymalte inni. Vi pratet litt med transportsjefen, o/sjt Karlsen, og han var meget godt fornøyd med utførelsen av det arbeidet han hadde pålagt guttene. Ja, slik skal det være karer. Det er en fin attest for dere som kjører vognene, og en ære for stasjonene til enhver tid å presentere slik redskap. Vi gratulerer alle sjåførene og ytrer ønske om de for framtida må støvne fram i samme lei.

Bilde 4.

R-gruppen står her klar til start. Den kjører gjerne ut ca 10 minutter før S-gruppen, og her er det "fiske før".

Bilde 5.

Batterisjef lt Otterstad ser på klokken. Her skal det startes presis. Lt Otterstad tåler ikke å høre om forsinkelser, og vi kan gå god for at "tidene" ble holdt.

Bilde 6.

Kaptein Sæther skal fungere som observatør og, etter det han selv uttalte, sportafisker. Vi spurte for morro skyld hvor mange stk mark kapteinen hadde med, og så sannelig hadde han ikke talt de. 273 stk kom det uten å blunke. Altså: 4 mark pr fisk = 68 ørret. Flott resultat.

Bilde 7.

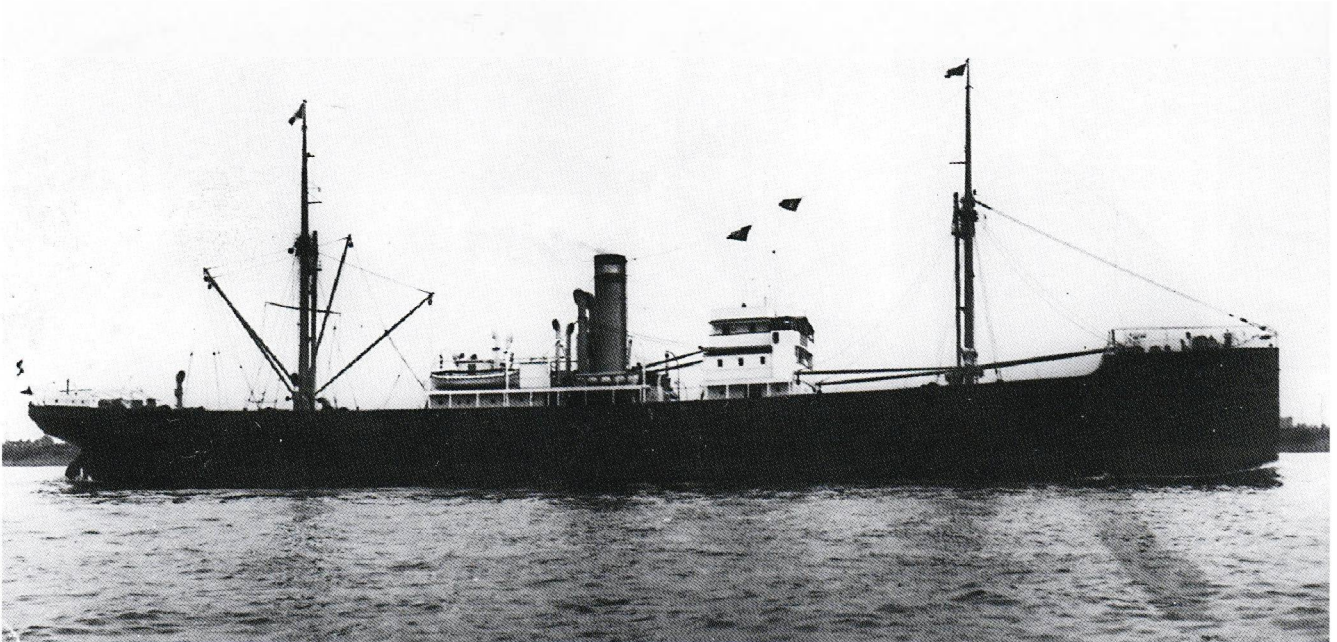
Her ruller AT-3 ut som siste bil i kolonnen, og det siste vi ser er "farvelvink" fra v/sjt Enebo.

Når dette leser er vel gutta hjemme igjen, så istedenfor god tur, ønsker vi velkommen hjem.

«D/S Jonia»

Av Rune Sørli

D/S Jonia av Hamburg. Foto: Rune Sørli s fotosamling.

Dette er historien om et drama som utspant seg like utenfor Stavern aprildagene 1940. Den tyske damperen "Jonia" av Hamburg endte sine dager her, mellom Svenner og Stavern.

Skildringen av hendelsen ble nedskrevet, og senere utgitt i en bok, trykket i Leipzig i 1940. Her er det et øyenvitne som fører pennen, nemlig Kapitänleutnant Brauns, som var kaptein om bord i et av fartøylene som forsøkte redde havaristen.

Vraket av båten ble senere funnet av Stavernsdykkeren Gudmund Olsen i 1997. Dykkerne Gudmund Olsen og Yngve Rakke har begge senere hentet opp mange spennende gjenstander fra vraket – og disse kan man se stillet ut i egen monter i Sjøhistorisk Magasin i Galeiskur 12.

Dette skipet, bygget i 1922, ble i 1939 innrullert i den tyske krigsmarine som troppetransportskip. Det inngikk i angrepstyrken som seilte mot Norge i 1940. Om bord befant det seg foruten et mannskap på 32, en gruppe på 96 soldater, som tilhørte 234 Inf. art. abt, samt deres 80 hester, kjøretøyer, våpen og utrustning. Likeså instrumentparken til et korps fra 307. Inf. reg. Trolig skulle disse danne opptakten til en marsj spilt i en norsk okkupert by på Østlandet.

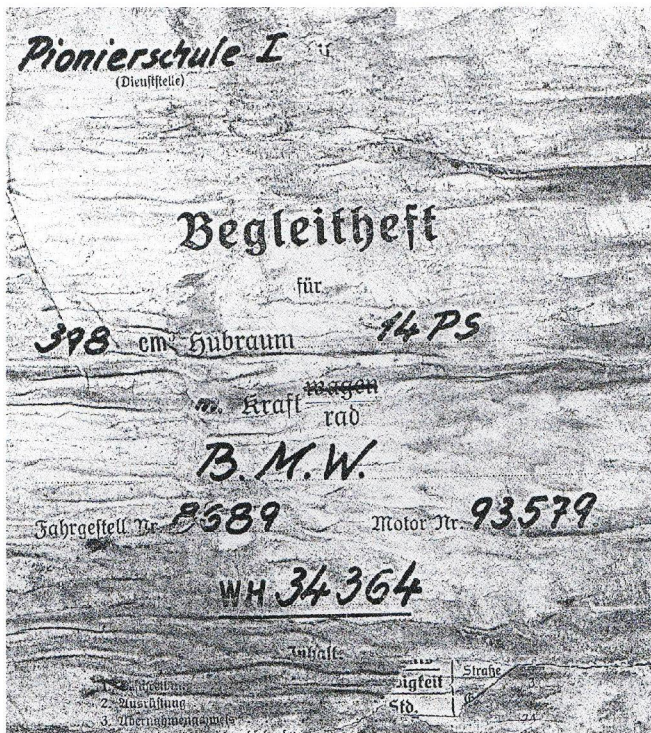
Men så langt kom verken, mannskap, soldater, hester eller tromboner. D/S "Jonia" ble møtt av den britiske u-båten "Triad" sørvest av Svenner fyr, og kapteinen om bord i denne gav ordren om at torpedoer skulle avfyres. Dermed ente skipets historie her like utenfor Stavern.

Her kommer tyskernes fortelling om hva som skjedde, hentet fra boken «Die Kriegsmarine erobert Norwegens Fjorde».

En formiddag i april 1940 befant en forpostflotilje seg ved inngangen til Oslofjorden for å eskortere noen transportskip til hovedstaden, da den 3000 tonn store dampskipet "Jonia", som nettopp hadde blitt torpedert 20 sjømil lenger sør, sendte ut en SOS radiomelding.

Med engang satte fire båter som befant seg nærmest "Jonia" kursen mot henne. Her ble de møtt av ca. 120 mennesker som lå i vannet over et stort område. Flere av dem er iført redningsvester og vannet var iskaldt. De klamret seg til redningsflåter, mens ca. 80 soldater ropte fra det havarerte skipet. Skipet lå helt stille med slagside mot babord.

Først ble soldatene i vannet reddet – noen av våre matroser hoppet i vannet for å sette fast redningslinene rundt de som allerede var stivnet helt. Selv om den fiendtlige ubåten (britiske "TRIAD") fyret av enda en torpedo under redningsaksjonen, klarte matrosene som arbeidet med den største ro å redde

Tysk kjørebok tilhørende en BMW motorsykel hentet opp i 1997 av Gudmund Olsen.

samtligesoldater og damperens besetning på kort tid, bortsett fra mannskapene i maskinen, som alle ble drept når torpedoen traff skipet.

De fullstendig utmattede mennesker ble lagt i rader på de forskjellige dekk og hentet tilbake til livet ved hjelp av massasje og alkohol. Du våte uniformene ble tatt av, ofte med store vanskeligheter, og hengt til tork på alle mulige steder. Da den første gruppen gikk i retning Oslo, med de reddede soldater, satt disse iført de aller merkeligste kostymer, blant annet rester av deres egne plagg og alt hva som ble funnet.

Andre gruppe, med forpostbåten "702", kom ikke frem til den aldeles forlatte og drivende "Jonia" før langt ut på ettermiddagen. Det var merkelig at ikke ubåten hadde gitt damperen resten.

Straks gikk en av båten langs skutesiden og satt om bord noen erfarne sjøfolk, som med en gang gikk i gang med å legge ut armstykke stål- og manillatrosser til tauningen. Andre gikk med lommelykter under dekk for å forsørge de 150 hestene som var om bord. Gleden til de skrekkslagne dyrene var rørende da de hørte de første menneskeskritt etter mange timers dødsangst. Mens hestene i forreste lasteluken hadde det fremdeles tørt, var det ille akterut. Våre menn måtte føle seg frem gjennom lange mørke korridorer der vannet gurglet opp og ned med hver skipsbevegelse.

På høyde med maskinrommet gapte et kjempemessig hull i skipsveggen. Hovedmotoren var fullstendig ødelagt.

For de hestene som sto med vann til halsen i den aktre lasteluken, var den ingen mulighet til å få dem hevet. Det fantes verken damp eller strøm til å sette kraner i funksjon. Overalt så man spor etter et raskt oppbrudd. Sko, klær og hestekadaver fløt

frem og tilbake i rommene som var fylt med vann. På kapteinslugaren var endog bordet dekket, og frokosten sto klar.

Etter fullført fortauing, satte konvoien seg i bevegelse med all kraft mot byen Larvik.

Det smalt hyppig om bord i havarist, som bevis på at enda et dyr var befridd fra dets lidelse.

Klokken 21.20 nådde vi inngangen til den 6. sjømil lange Larviksfjorden. Vi trodde allerede at "Jonia" var i sikkerhet da hennes dypliggende ror traff et skjær, (Ramsflu utenfor Citadelloya), slik at roret ble klemt hardt babord. Til tross for alle våre anstrengelser dreide den store damperen stadig i krets mot babord, og dro likeså med seg den lille forpostbåten.

Etter noen minutter fikk båten "706" en av de tykke slepetrossene i propellen og falt ut av slepet. Nå overtok lederbåten begge trossene, men selv med de største anstrengelser var det til klokken 23.00 ikke mulig å få damperen satt på den nærliggende fjellkyst.

Hennes baug som tårnet seg opp bak oss, og i den veldige mørke natten virket den enda større, og truet med å ramme oss. I tillegg var det stadig fare for å gå på et av de utallige skjær. Situasjonen ble enda verre når engelske fly droppet lysbomber over oss på samme tid. Ikke før det første lysdroppet kom – startet artilleriild fra land. Også fire kanoner på land ovenfor Stavern på babord side åpnet ild, mens et enslig luftvernsskyts av liten kaliber skjøt tilbake på den omkring sirkelende flykonvoien.

Hittil hadde vi antatt at Larvik var i tyskernes hender. Nå ble vi imidlertid klar over at fienden fremdeles holdt området.

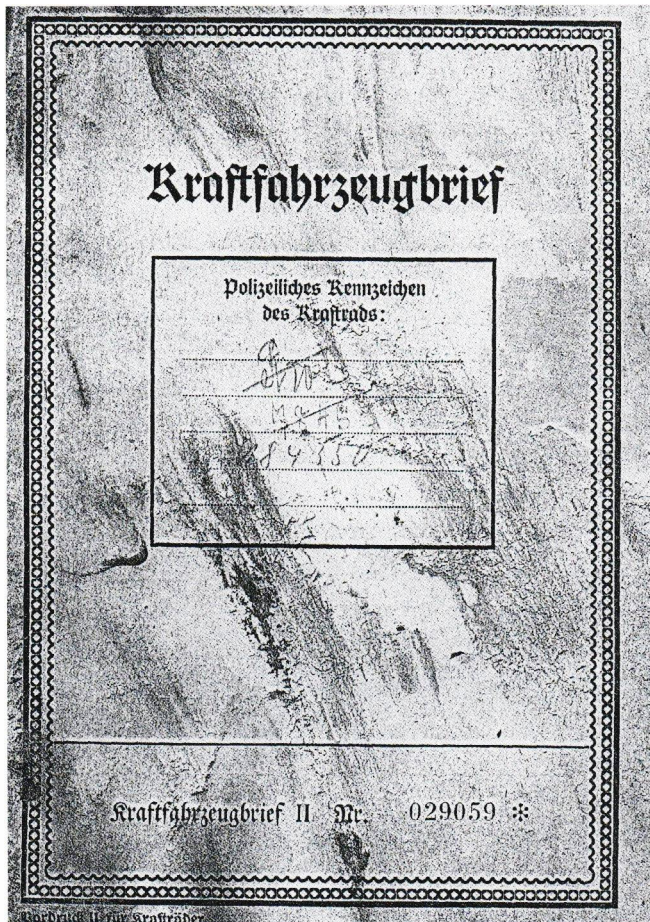
Ettersom saken ikke lenger kunne fortsette slik, fikk besetningen om bord i damperen ordre om å lære ankeret til 80 meter kjetting i håp om at fralandsvinden en gang skulle drive skipet over et grunnere sted – der det kunne forankre seg selv.

Dette ønsket fikk vi da også oppfylt. Jeg hentet våre folk om bord i damperen ved 01.00 tiden.

Neste morgen viste det seg at mine to ledsagende båter lenger ute i fjorden – som jeg hadde mistet kontakten med allerede ved 22.00 kvelden før – hadde kriget i timevis med engelske fly i løpet av natten.

Ved daggry var planen å sette fast to båter til "Jonia", en på babord side og en på styrbord side. Deretter tauet henne til kai i Larvik – dessverre ble vi forsinket på grunn av en kjempemessig eksplosjon i østlig retning. Her var et skip i flammer gjennom 3 kvarters tid (tankskipet Moonsund). Vi gikk mot det nye offeret med tanke på å kunne redde besetningen der. Da vi to timer senere kom til undergangstedet, kunne vi på grunnlag av de forkullede vrakrester fastslå at det var en mindre bensintanker som hadde fått sitt. En annen tanker som lå der med stoppet maskin, ble ført i sikkerhet. Så gikk vi med full fart tilbake mot "Jonia" som vi møtte ved 10.00 tiden fremdeles flytende. Riktignok gikk sjøen til opp på aktre lasteluke – mens baugen raget vel ca. 11 meter opp fra vannet.

Lederbåten gikk straks opp på skutesiden for å sett over folk som kunne sprengte ankerkjettingen og legge klar trossene. Rett etter at de to første hadde gått om bord, begynte hun å rykkevis

Papirer som har tilhørt kjøretøyene ombord i «Jonía», og som er i oppsiktsvekkende god stand etter 60 år på bunnen.

legge seg over på siden, for så, først sakte, så raskere, så fortre og fortore synke over akterstevnen.

Med full fart akterover var det så vidt mulig å komme klar med vår egen båt, det dødende skip. «Jonía» reiste seg loddrett opp med baugen. Nå så vi fra veldig nært hold, hvordan dekke satte seg i bevegelse og det med dunder og brak. Den i baugen sammenpressede luft ble presset ut ventilene til en ulende lyd.

Umiddelbart brakk den forreste lastelukan med et eksplosjonlignende smell, og en ca. 30 meter høy støvsyke blandet med planker og skipsdelar for opp i luften – deretter tipper hun forover og forsvinner i dypet i løpet av ca. 40 sekunder.

Hylene fra de dødende hestene var forferdelige. Også flere av våre menn var om bord, men vi fikk reddet dem trygt tilbake, men dyrenes hyl preget dem. Det var farlig for dem å ligge i vannet, fordi treplanker og annet, kom som prosjektiler opp fra dyet etter hvert som de ble revet løs. Men alle kom velberget ombord og de fikk konjakk.

Det var med et stor vemod man lot tanke gå over det man nettopp hadde vært vitne til og særlig var ergrelsen stor over at

man ikke hadde tatt seg tid til å redde all provianten – i særdeleshet flere sekker med kaffe.

Vi var også skuffet over at den gruppen skip som skulle inn-ta Larvik ikke hadde kommet som planlagt – men våre båter tok turen innover til havneområdet tross faren for miner.

For de som vil lese mer om selve vraket, anbefales Gudmund Olsens bok: Historie og drama fra havets bunn.

Fakta:

Dampskip "JONIA"

Bygget: 1922 – Neptun werft i Rostock

Tonnasje: 3102 tonn

Rederi: Hamburg-Amerika Line – Hamburg

Tilhørte april 1940: I. Seetransportstaffel

Utreisested til Norge: Stettin den 6. april

Bestemmelsessted: Oslo

Datum: 7. 11. 1939 Ersatzteil-Versand-Auftrag

Bestelle: Geräteverwaltung der Kaiserliche

Wohnort: Kassel

Bestellung vom 7. 11. 39, Nr. 29

Teil- oder Zeichnungs-Nr.	Stück	Gegenstand
F89 F84	2	Federhellen
209 29	2	Federn
210 27	2	"
F89 F66	1	Handfelle
F87 F91	1	Schutzhelm
F87 F87	1	Handspalte
F87 6 65	1	Baumkacke
6 62	2	Bestige
F86 2717	1	Gehäuse Nr. 191 4100
6 23050 A	2	Schrauben
F86 77 6	1	Gerätebein
024 F15	1	Rasche
F89 R52	2	"
9 1000 A	5	Schrauben
9 100 P3	5	Mutteren
F27 644	5	Schrauben
" 8 46	10	"

Muesberg
Bayerische Motoren Werke A. G.
Niederlassung Berlin
Fabrik-Reparaturwerkstätte und Ersatzteilverkauf
Berlin-Charlottenburg 2
Gulenbergstraße 5

Neste nummer kommer ca. 1. september

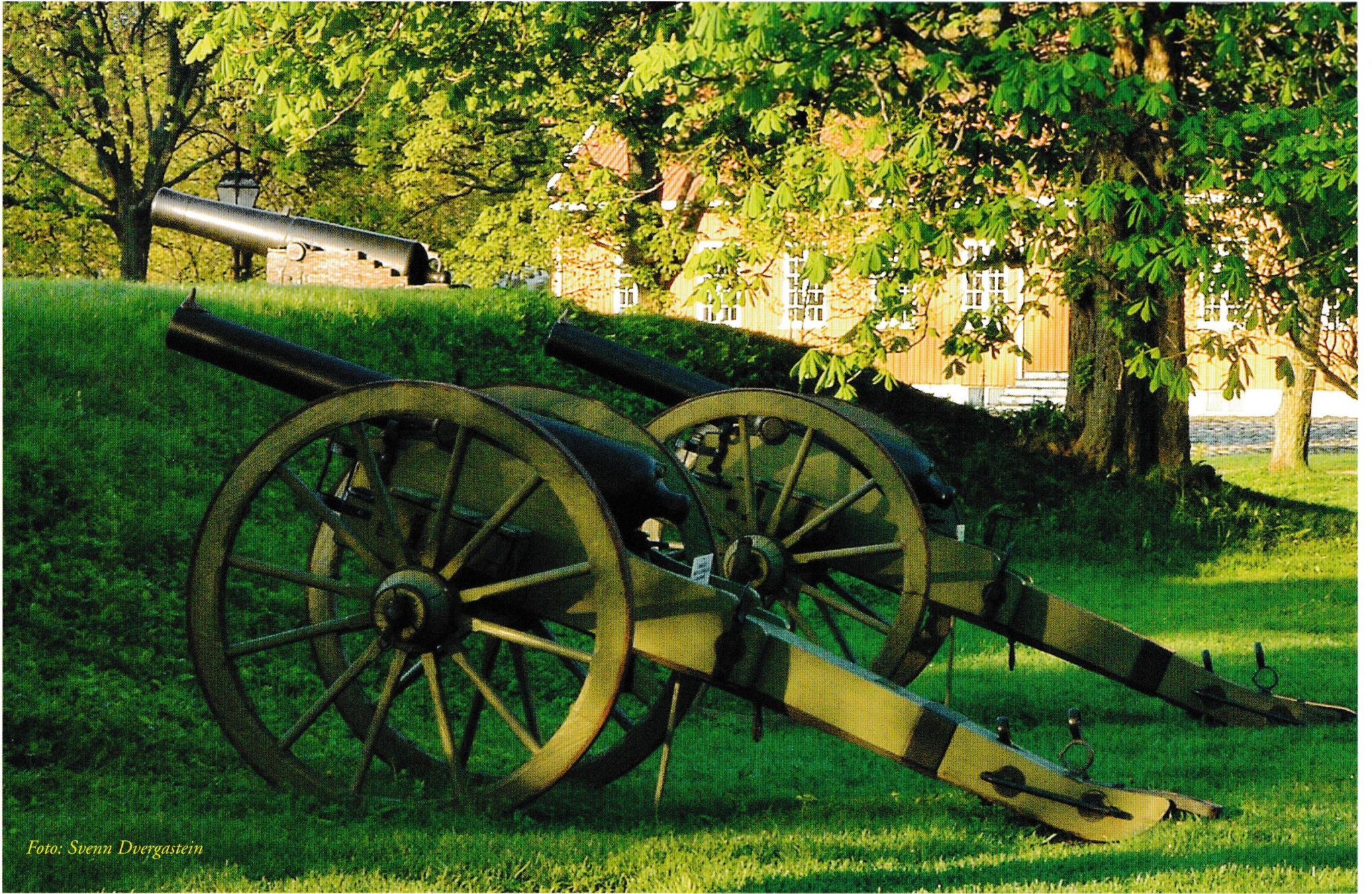

Foto: Svinn Dvergastein

“BANKEN” i Stavern fra 1841

Vår bank har betjent lokalmarkedet i Stavern med banktjenester helt siden 1841. Mangt og mye har skjedd siden den tid, men "banken" i Stavern er fortsatt i god drift og betjener også i dag både privatpersoner og bedrifter med et variert og komplett tilbud av finansielle tjenester. Tidene forandres, folks behov og ønsker endres, noe vi i SpareBank 1 Vestfold har tatt konsekvensen av.

Engasjert i lokalsamfunnet

Honnørordet "Lokalbanken" betyr noe for oss i Stavern. Vi har engasjert oss i et stort antall arrangementer både av kulturell og idrettslig art. En aktiv medspiller i "Glade dager", sponsor for musikk-korps og idretts-foreninger, samt bidragsyter til en rekke andre tiltak i lokalsamfunnet Stavern. Vi håper at du setter pris på dette og også for fremtiden vil gjøre dine bankforretninger hos oss.

Velkommen som kunde i “BANKEN” i Stavern!

Sidsel E. Andersen

Turid Selvig

Hanne Sandene

Alt på ett sted

SpareBank 1 Vestfold

Tlf. 33 48 35 00 www.vestfoldsparebank.no